

ÉK-re, egy igen meredek földnyelv orrán mindössze egyetlen, pelyvás téglatöredék és néhány nagyobb embercsonttöredék jelezte a templom helyét. A domb aljában néhány középkori cserép is előfordult.

Jobbágy-rét: A Forrási-dűlő két patakága közti földnyelven április 11-én jellegtelen őskori és római kori cserepeket szedtem össze a kelő búzában.

Palkó-sarok: A Vörösegyházi-keresztől kb. 1,5 km-re DNy-ra kb. 200 m hosszú, 50 m széles szürke foltból sok középkori cserepet gyűjtöttem április 11-én.

Pogányvár alja: Az őskori földvár ÉK-i lábánál fekvő elsimított szántóföld teljes területén található kevés őskori, közepes sűrűségű római kori és sok középkori cserép. A faluhely Ny-i részén áprilisi terepbejárásom szerint kb. 25×15 m-es területen több téglá és egy-két kődarab jelezte a középkori Taba falu templomának helyét.

Vörösegyházi-kereszt: A hagyomány szerint a régi Gyulaj a falu Ny-i határrészében fekvő Vörösegyházi-dűlőben állt, temploma pedig a Vörös-keresztfa nevű kereszt környékén. A 30×20 m nagyságú templomhelyet áprilisban a keresztől ÉK-re kb. 10 m-re találtam meg. A templomtól KÉK-re néhány jellegtelen középkori cserepet is megfigyeltem, de a poros felszín miatt a faluhely bejárást nem tudtam elvégezni.

K. NÉMETH ANDRÁS

136. Gyulakeszi, belterület

(Veszprém megye) B, Ró, Kö

2008. április 21–30. között szennyvízcsatorna építése közben előkerült régészeti objektumok feltárását végeztük el a település több pontján. A munka során 332 m²-t tártunk fel, 0+228 és 0+248 szelvény között a teljes 5 m szélességben, illetve a 0+248 és 0+480 szelvény között 1 m szélességű árokban dolgoztunk.

I. felület (0+228 és 0+248 szelvény között): A humuszolás után mutatkozó köves felületről a késő bronzkortól a kora újkorig/újkorig keltezhető, viszonylag kis mennyiségű leletanyagot gyűjtöttünk. A terület újkori feltöltés.

II. felület (0+248 és 0+302 szelvény között): A humuszolt felülettől 50 cm mélységben jelentkezett a bolygatatlan altalaj, szürkésbarna, helyenként üledékes köves, kavicsos foltokkal. Öt, késő bronzkorra keltezhető gödröt tártunk fel. Az objektumok a temető irányában sűrűsödtek.

III. felület (0+302 és 0+367 szelvény között): A bolygatatlan réteg a K-i irányban egyre emelkedik. A 0+367 szelvénynél már alig 20 cm az eredetileg lehumuszolt felülettől. Két, szintén késő bronzkori gödröt tártunk fel a 302. szelvény sarkában. A leletanyag nem számottevő kerámiatöredék.

IV. felület (0+367 és 0+480 szelvény között): Az altalaj sárgásszürke, helyenként kavicsos réteg, ami É felé fokozatosan vált sárgás homokba. Humuszolás után újabb négy objektum foltja került elő. Két középkori cölöplyuk, illetve egy késő római kori objektum, valamint egy

többszörösen tapasztott sütőfelület. Ez utóbbi mellett leletanyag nem volt, a felette levő barna rétegből késő bronzkori leletanyag került elő, de ez nem alkalmas az objektum keltezésére.

CSIRKE ORSOLYA

137. Gyulakeszi, Csobánc vár

(Veszprém megye) Kk

2008-ban folytatódott a csobánci vár 2007-ben megkezdett romkonzerválása. A helyreállítás fedezetét a Csobánc Várért Alapítvány által megpályázott 2008. évi NKA pályázat és az Alapítvány biztosította. A helyreállítás során az úgynevezett Öregtoronytól É-ra eső falszakasz állagmegóvását végezték el. A helyreállítás kiviteli munkáit megelőzően és részben azokkal párhuzamosan régészeti kutatást és megfigyelést végeztünk a vár területén, az adott falszakasz várudvar felőli oldala mentén. A falak mentén fekvő, a falkoronával közel egy szinten levő omlásréteg legfelső szintjét vágtuk át több helyen, majd dokumentálásuk után a kivitelező összebontotta, hogy a falazási munkához munkafelületet alakíthasson ki. Az átlag 60–80 cm-es mélységben elvégzett bontást csak két helyen mélyítettük jelentősen. Egyrészt a falszakasz és az Öregtorony találkozásánál, másrészt a falszakasz É-i végén az egykori korai várkapu közelében. A várfal belső oldala menti mintegy 80 cm-es feltöltéséből modern 19–20. század eleji „leletanyag” került elő. Maga a feltöltés a vízszintesre kifeküdt egykori falazatból áll, jól érzékelhetőek voltak a kősorok és a habarcsfűgák az omladékban. A falomladék alatt egy kevert földes járószint fekszik, ebbe nem bontottunk bele. A 2007. évi helyreállítási munkák során a vár D-i oldalán hasonló omlásréteget figyeltünk meg, melyet akkor átvágtunk. Az átvágás során az említett falomladék alatt egyértelműen 19. századi réteg feküdt. Mindezek alapján nagy valószínűséggel a vár egész belső területére igaz lehet, hogy a legfelső 80–100 cm-es feltöltés az elmúlt bő 100 év falomladéka. Igazolja ezt egy 1910-es években készült fotó is a vár D-i falszakaszáról, melyen jól látható, hogy akkor ott vagy 3–4 m-rel magasabban álltak a falak. Hasonló következtetésre juthatunk Lux Kálmán 1913-as felmérése és tervei alapján, ahol jelentős, mára már elpusztult falszakaszokat dokumentált. Az Öregtorony és a falszakasz találkozási pontjánál kialakított kisméretű árokban feltártuk a torony sarkát, amely a korábbi falakat vágva épült. Ezen a területen további kutatás szükséges. A 2008-ban helyreállított falszakasz É-i végén igen vastag kevert törmelék fekszik a korábban említett kevert földes 19. századi járószint alatt. A belső falsíkon a kibontás aljának vonalában felszínre került az egykori belső vakolat. A falszakaszhoz két másodlagos osztófal csatlakozott, É-i végén pedig egy beforduló falsarok roncsolt vége került elő. Az így háromszögletű feltételezhető épület É-i, viszonylag széles helyiségét faszerkezetes földem fedte az előkerült gerendafészek alapján, a két keskenyebb D-i helyiség dongaboltozatos

volt – a nyomokban alig megmaradt lenyomatok szerint. A vár külső síkja előtt történt átvágás során a 18. század közepétől egymásra rétegződött omladékrétegeket vágtuk át. A várfal külső síkja is vakolt volt, többretegű és egymástól a várfal függőleges felületén is eltérő vakolat alapján több átépítés, jelentős javítás hozzávetőleges területe is meghatározhatóvá vált.

KOPPÁNY ANDRÁS

138. Hajdúböszörmény határa

(Hajdú-Bihar megye) U, Sza

2008 folyamán megelőző feltárást végeztünk a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat megbízásából a MOL stratégiai gázvezeték nyomvonalára eső lelőhelyeken.

Kis-Zelemér: Itt május 23. és július 29. között 2877 m²-en kutattunk. A közel 400 m-es nyomvonalszakasz egy igen nagy (kb. 8–10 hektárnyi) kiterjedésű középső neolit telep ÉNy-i részét érintette. A település centruma a nyomvonalszakasztól DNy-ra található, azon az enyhén magasabb területen, amelyet mind É-ről, mind D-ről az ős-Tócsó-patak egy-egy mellékága határol le.

A középső neolit telep a vonaldíszes kultúrkör késői csoportjainak tartott helyi kultúrvonások (esztári, bükki) jellegzetes jegyeit mutatja (vörös bevonatos edények, vékony falú, fekete vonalas festéssel díszített edények stb.). A feltárt területen a település tudatos térhasználat-szándékát fedezhetjük fel, feltételezhető funkciójuk alapján 3 részre tagolható.

A szakasz DNy-i harmada: oszlopszerkezetes építmények nyomait őrző lakótér és nagy kiterjedésű, összetett funkciójú gödrök szabályos formában tagolták a teret. (Az 5 cölöpszerkezetes épület nyomait tartalmazó térszakaszt 3 nagy gödör és egy gödörhely(!) határolta el.) Ezek a cölöpszerkezetes építmények nagy valószínűséggel többszortú, belső teres házak voltak, amelyeknek a szelementartó oszlopsorát tudtuk meggyőzően azonosítani.

A szelvény középső szakaszán megszűntek a cölöpnyomok, de a település szeméttel telített gödrök sokkal sűrűbben fordultak elő. Leletgazdagságban a 6. és 7. sz. gödrök emelkedtek ki. A 10. objektum funkciójában eltér a többitől: egy K–Ny-i irányba futó, mély keresztmetszetű árok. Betöltése rendkívül gazdag volt leletekben (csiszolt kővéső, obszidiánpengék stb.).

A nyomvonalszakasz ÉK-i részénél az árkon kívüli területen méretében és betöltésében jóval kisebb és sekélyebb gödrök voltak. Leletgazdagságuk közepesnek mondható.

A nagy kiterjedésű AVK telep a fekete föld és a homoktakaró felszíni határvonalán fekszik. A felszínen jól látszanak az ősfolyó mederrendszerének fő- és mellékágai által tagolt, szigetszerűen elkülönülő platók, amelyek egyikén található az AVK telep. A fekete humusz alatti masszív sárga márgás talaj szilárd és megbízható alapot jelentett egy nagyobb lélekszámú és hosszabb életű neolit falutelepülésnek. A szilárd talaj egyszerre

adott biztonságos helyet a cölöpszerkezetes, nagy családi házaknak, jó nyersanyagforrást a házak tapasztásához és a nagy mennyiségű kerámiakészítéshez.

A funkciójuk szerint agyaggyerő-, majd szemetesgödrök a telepnek arra a részére estek, ahol lakóházak már nincsenek, de rendkívül intenzív házi ipari tevékenység figyelhető meg. Itt található a telep hulladékával feltöltött gödrök közül a leletekben leggazdagabbak; viszonylag sok átégett tapasztásdarab kerül elő. A gazdagon festett finom kerámiatöredékek mellett a nagyszámú, megmunkált kőeszközök (csiszolt kővéső, obszidián- és kovapengék), állatcsontok és a nagytömegű házi kerámiadarabok arra utalnak, hogy ezen a területen összpontosult a telep lakóinak házi ipari tevékenysége és talán az életük telepen belüli aktív része is. A cölöpszerkezetes házak közötti nagy gödrök ehhez képest jóval kevesebb szeméttel dobott edény- és eszköztöredéket tartalmaztak.

A telep egészén belül, de különösen az intenzív szabadterei tevékenységek területén is kiemelkedő jelentőségű a 10. sz. objektum. A telep leletekben leggazdagabb objektuma formáját és betöltését tekintve eredetileg a telep É-i határát jelentő ároképítmény lehetett. Az árok eredeti funkcióját még a telep életének intenzív, virágzó korszakában elveszíthette és utána agyaggyerőhelyként funkcionált. Ebben az időszakban a szabályos árokforma helyett szabálytalan lemélyülésekkel úgy szabdalták szét, hogy mélységi tagolódásban közvetve mégis megőrizte az árokformát. Később feltöltődött a telep e részének nagyon intenzív hulladékával. Ebben az időben az ároktól É-ra eső lejtős területet is használták agyaggyeréshez, egyre csökkenő intenzitással. Az árok tehát még a telep létezésének idején belül elveszítette határoló funkcióját, de közvetve mind formájában, mind funkciójában megmaradt a szerepe: a telep É-i határát jelenti, amelyen kívül már csak egyértelműen periférikus jelenségek találhatóak.

Szintén a szabadterei tevékenységek helyén érdekes jelenségnek számít a 7. és 8. sz. gödrök helye. Elsősorban az intenzív tűzhasználat vagy a tűzzel kapcsolatos égéstermékek fokozott jelenléte számít különlegesnek ezen a helyen. Itt közvetlenül a mai felszín művelt része alatt (-50 cm) egy paticcsal és egyéb régészeti leletekkel intenzíven kevert betöltés jelentkezett közel 35 m hosszán. Miután egy ásónyomban ezt leszedtük, két nagyméretű, amorf gödör körvonalai jelentkeztek. A két gödör, különösen a 7. sz. betöltése rendkívül gazdag volt régészeti leletekben (festett díszű, finom kerámiatöredékek, kőpengék, állatcsontok). Ezen a helyen tehát mindenképpen leégett valamilyen műhely jellegű építmény vagy feleslegessé vált valamilyen szabadterei tüzelőhely (kemencék, egyéb tüzelőterek), amihez tartozott valamilyen sövénytapasztású agyagfalból álló építmény is. Ezek rommaradványa került be a két, korábban agyagbányának használt gödörbe úgy, hogy felettük egy közel 20–30 cm vastag összefüggő töltést is képezett az elplanírozott romfölddel. Itt elképzelhető, hogy az ezen a területen lévő néhány műhely és sza-